

POSICIONAMENTO ACADÉMICO SOBRE A APRENDIZAXE CENTRADA NO ESTUDANTE

CREUP

Coordinadora de Representantes de
Estudiantes de Universidades Públicas

Dilixencia da Secretaría Executiva que fai constar que o presente posicionamento foi aprobado na 65 Asemblea Xeral Ordinaria celebrada o día 25 de abril de 2019, con visto e praxe de presidencia.

José María Rosell Bueno

*Secretario Executivo da
Coordinadora de
Representantes de Estudiantes
de Universidades Públicas*

Pablo Alcaraz Martínez

*Presidente da Coordinadora de
Representantes de Estudiantes
de Universidades Públicas*

ÍNDICE

1. Introducción	2
1.1. Orixe e contexto europeo	2
1.2. A Aprendizaxe Centrada no Estudiante no Sistema Universitario Español	3
2. O modelo que queremos	6
2.1. Respecto da estrutura e a organización da universidade	7
2.2. Respecto do profesorado	7
2.3. Respecto das metodoloxías docentes	8
2.4. Respecto da avaliación	8
2.5. Respecto da garantía da calidade	8
3. Conclusións	9

1. Introducción

1.1. Orixe e contexto europeo

O termo de «Aprendizaxe Centrada no Estudante» (de aquí en diante ACE) nace a principios do século XX. A ACE baséase en que a aprendizaxe, por parte de cada estudante, é construtivo, é dicir, segundo as súas necesidades e expectativas, constrúe un significado propio do coñecemento. Esta perspectiva asume que o profesorado debe comprender a realidade de cada estudante, coñecendo e apoiando os seus trazos herdados, perspectivas, experiencias previas, talentos, intereses, capacidades e necesidades de cada estudante. Por tanto, o estudantado adquire un rol activo e central na súa propia formación.

Con todo, non hai unha definición universal sobre que é a ACE, a pesar de que é un termo utilizado amplamente nas institucións de educación superior. Isto provocou que, ao longo dos anos, aplicouse unha mala práctica do enfoque real da ACE, causando múltiples disfuncionalidades.

Desde a súa aparición, asociouse a diferentes obras como a de Piaget (aprendizaxe do desenvolvemento) ou a Malcolm Knowles (aprendizaxe autodirixido). Pero non é ata finais do século XX, cando McCombs e Whisler dan un novo enfoque á comprensión do estudantado e do proceso de aprendizaxe, considerando a individualidade de cada estudante un pilar fundamental na docencia. Así pois, a investigación e innovación pedagóxica foi achegando luz e crítica sobre a inadecuación da estruturación das institucións universitarias e as metodoloxías docentes respecto a a consecución da formación máis eficaz e eficiente posible.

A idea de que o estudantado sexa o centro da docencia na Universidade xa formou parte das reivindicacións que o movemento estudantil francés liderou nas protestas de Maio do 1968. A pesar diso, aínda que fora traballado de maneira transversal a través doutros fundamentos como a Garantía de Calidade ou a Dimensión Social dentro do marco do Proceso Bolonia, non aparece no Espazo Europeo de Educación Superior (EEES) ata a

declaración da Conferencia Ministerial de Leuven/Louvain-a-Neuve de 2009. Na devandita declaración expoñíase a importancia de [...] empoderar a aprendizaxe individual, novos enfoques para o ensino e a aprendizaxe, apoio efectivo e estruturas de orientación e un plan de estudos, centrado claramente no estudante, nos tres ciclos... Ademais, o profesorado, en estreita cooperación con representantes de estudantes, continuarán desenvolvendo resultados de aprendizaxe e puntos de referencia internacionais para un número crecente de áreas temáticas.

En 2012, a importancia da ACE e dos resultados de aprendizaxe reiterouse na Conferencia Ministerial de Bucarest por mor das dificultades que tiñan as institucións para ofrecer programas educativos adaptados ás necesidades do estudantado, instando a unha maior participación de todos os colectivos nos órganos de goberno. Ademais no comunicado da Comisión Europea Rethinking Education, o cal destaca que o investimento en educación e capacitación para o desenvolvemento de habilidades é esencial para impulsar o desenvolvemento da Sociedade, reafirma a importancia de innovacións educativas cuxo eixo central é o estudantado.

Á súa vez, a European Students Union (ESU), a través de diferentes proxectos como Estafe for a New Paradigm in Education: Student Centered Learning (T4 SCL) ou Peer Assessment of Student Centred Learning (PASCL), traballaron na difusión e a implementación deste modelo cultural de aprendizaxe nos distintos estados membros da Unión Europea, xunto a outras institucións europeas relacionadas co ámbito da educación superior.

1.2. A Aprendizaxe Centrada no Estudante no Sistema Universitario Español

No Sistema Universitario Español (SUE), o descoñecemento da ACE polo estudantado, o profesorado e as institucións universitarias, levou a unha incorrecta implementación do concepto.

Unha consecuencia desta mala aplicación é o aumento da carga de traballo que o estudantado ten durante o curso académico. Á hora de calcular a carga de traballo dun ECTS ¹, non se ten unha percepción real de cal é a dedicación necesaria para realizar a mesma, nin por parte do estudantado nin por parte do profesorado, provocando que non se alcancen os resultados de aprendizaxe marcados na guía docente.

Doutra banda, a percepción errónea da ACE foi a escusa para regular os sistemas de avaliación, introducindo falacias como, por exemplo, “Bologna obriga á presencialidade obrigatoria das materias” ou “Bologna obriga a realizar unha avaliación continua”.

Estas afirmacións son un pretexto para paliar os baixos niveis de asistencia ás clases maxistras, e á súa vez, achegar rixidez nos sistemas de avaliación, cousa oposta ao que defende o concepto. A avaliación continua defende a valoración do progreso do estudantado dosificando a carga de traballo ao longo do curso. En ocasións avalíase continuamente, o que crea unha situación de saturación de tarefas inesixibles tanto por parte do profesorado como do estudantado e cuxo valor académico é unha porcentaxe moi pequena sobre a cualificación final. Isto xera no estudantado unha situación crítica de frustración dada a dificultade de conciliar as obrigacións universitarias e vida persoal. Nos últimos anos a ACE non evolucionou en España.

Un dos problemas cos que se atopa o ACE é a amplitude do concepto, respecto o cal se poden ter distintas interpretacións. É por iso, que a European Students Union (ESU) xunto á asociación internacional de docentes “Education Internacional”(EI), seleccionaron os seguintes piares como base da ACE:

Principio 1. A ACE necesita dun proceso de reflexión continua. Parte da filosofía subxacente da ACE reflicte a importancia de que estudantes, profesorado e as

¹ ECTS (European Credit Transfer System) consiste na medida do traballo media (entre 25 e 30 horas), adoptada por todas as Universidades pertencentes ao EEES para garantir a homoxeneidade e a calidade dos estudos que ofrecen e cumprir os obxectivos dos plans de estudo correspondente realizado polo estudantado..

institucións universitarias establezan un proceso continuo de discusión e reflexión sobre os distintos métodos de aprendizaxe, ensino e avaliación. De maneira que os estudantes obteñan os resultados de aprendizaxe planeados, á vez que desenvolven o pensamento crítico e habilidades persoais transversais.

Principio 2. A ACE non ten unha única solución. É vital entender que a ACE persegue a particularización da aprendizaxe en función das circunstancias, recursos, profesores e estudantes. Por tanto, débese dotar tanto a profesores como a estudantes das ferramentas para abordar cada contexto de aprendizaxe de maneira particular.

Principio 3. A ACE necesita que o estudante poida estudar para ser efectiva. Os estudantes teñen distintas formas de aprender, e por tanto, distintas necesidades pedagóxicas, polo que ofrecer oportunidades para que o estudante poida elixir o que e o como na súa aprendizaxe, potencia que este sexa máis efecto e achega maior satisfacción ao estudante.

Principio 4. A ACE persigue empoderar, non instruír. Na educación tradicional e en gran parte da educación de hoxe en día, o profesor contaba ao estudante o que debía aprender. Con todo, a abordaxe da aprendizaxe centrada en leste persegue que o estudante adquira maior responsabilidade na súa aprendizaxe, permitindo que o estudante pense, reflexións, procese, analice, etc.

Principio 5. A elección é fundamental para a aprendizaxe efectiva. A cada estudante gústalle aprender cousas diferentes e de formas distintas e por tanto calquera oferta debe incluír unha cantidade razoable de opcións, de forma que se poidan satisfacer todas as inquietudes e preferencias. Os formatos de aprendizaxe poden organizarse de maneira flexible, sendo consciente das limitacións da materia para aprender.

Principio 6. Os estudantes teñen diferentes experiencias e coñecementos previos. A aprendizaxe debe adaptarse á vida persoal e a experiencia profesional do individuo. Debemos ser conscientes que o estudante pode adquirir moitos coñecementos previamente que non tería sentido volver ensinalle. A experiencia persoal tamén se

pode utilizar para motivar aos estudantes, por exemplo, ao permitirilles compartir as súas experiencias persoais para ilustrar ou exemplificar un punto.

Por outra banda, as capacidades para a aprendizaxe maduran ao longo da vida, polo que non é razoable tratar de ensinarlle algo que xa coñece. O estudante aprende mellor cando o que se lle ensina é apropiado ao seu nivel de desenvolvemento, pódoo gozar, resúltelle interesante e representa un reto.

Principio 7. A aprendizaxe centrada no estudante necesita da aprendizaxe cooperativa entre estudante e profesores. Con relación á filosofía que defende a aprendizaxe centrada no estudante, unha vez roto o fluxo de comunicación unidireccional docente-estudiante, ábreanse novas oportunidades de que os estudantes aprendan uns doutros, e de que o profesor poida recibir información dos estudantes á hora de abordar todo o proceso pedagóxico.

Principio 8. A aprendizaxe centrada no estudante necesita que o estudante teña o control sobre o seu proceso de aprendizaxe. Débese facilitar que os estudantes sexan partícipes no deseño do seu proceso de aprendizaxe e da súa avaliación. Os estudantes deben ser vistos como participantes activos cun posto importante na toma de decisións sobre si mesmos como estudantes, e sobre a universidade en xeral.

Principio 9. Cada estudante é distinto nas súas necesidades e intereses. Debemos ser conscientes que o estudante poida estar inmerso en moitas circunstancias familiares, afectivas ou persoais que o fan único.

2. O modelo que queremos

Vista a exposición do concepto da Aprendizaxe Centrada no Estudante, as súas características e principios, a actual transposición do termo no Sistema Universitario Español e as accións que se están levando a cabo para a implementación deste concepto en Europa, vémonos na obrigaón, como asociación que defende os dereitos do

estudantado universitario, de emitir as seguintes consideracións e establecer unha folla de ruta para a súa implementación cos axentes implicados.

2.1. Respecto da estrutura e a organización da universidade

- Asumir que o estudantado debe ser un suxeito activo no deseño das guías docentes e os itinerarios. O seu papel niso é fundamental para o desenvolvemento dos programas formativos das titulacións, dando un poder real á representación do colectivo nos diferentes órganos de representación, con especial atención aos Departamentos”.
- Cremos que nos plans de estudo, debe recoñecerse a flexibilidade dos contidos por medio dos créditos de libre configuración, as materias optativas ou outras ferramentas que fagan posible que o estudantado adopte o itinerario que encaixe coas súas expectativas, estes créditos deben ser o suficientemente amplos e variados para que satisfagan as inquietudes do estudantado e se adecúen á realidade social.
- Seguindo o modelo do EEES, débese continuar coa idea inicial de reestruturar os espazos de ensino, apostando por aulas deseñadas para unha docencia en grupos reducidos fomentándose, deste xeito, as relacións interpersoais entre estudantado e profesorado

2.2. Respecto do profesorado

- Fomentar a formación e acreditación do profesorado en novas metodoloxías de innovación docente, mediante a realización de cursos e charlas sobre educación superior e ACE, recoñecendo de maneira igualitaria os labores de docencia, investigación e divulgación de novas técnicas de ensino.
- Utilizar criterios de experiencia ou formación en ACE á hora de seleccionar ao profesorado, dando prioridade ao corpo docente con implicación e que teña o necesario para ofrecer unha formación de calidade, innovadora e eficaz, en lugar de priorizar unicamente a investigación.

- Ademais do recoñecemento, cremos necesario que, nas enquisas de satisfacción do profesorado téñanse en conta e sexa un requisito, a utilización de metodoloxías docentes que respecten e cumpran os principios nos que se basea a aprendizaxe centrada no estudiantado.

2.3. Respecto das metodoloxías docentes

- Ofrecer ao estudiantado a oportunidade de elixir a metodoloxía ademais de contar cunhas avaliacións continua e final que encaixe nas súas capacidades e necesidades.
- Á súa vez, utilizar diversas metodoloxías docentes que vaian máis aló da clase maxistral, dentro da mesma materia, para que o estudiantado aproveite as súas habilidades para facer o estudo máis efectivo.
- Ademais, fomentar o desenvolvemento de habilidades transversais, como o pensamento crítico, o traballo en equipo ou a resolución de problemas.

2.4. Respecto da avaliación

- Débese diversificar os métodos de avaliación ao estudiantado, para conseguir maior éxito na adquisición dos resultados de aprendizaxe e competencias, así como adaptalas á formación continua que defende o EEES. Ademais, débese adecuar a carga de traballo coa porcentaxe asignada da avaliación da materia.
- Consideramos positivo fomentar a autoavaliación e a avaliación cooperativa, desenvolver o pensamento crítico do estudiantado e sobre o proceso de aprendizaxe.

2.5. Respecto da garantía da calidade

- Incluír criterios relacionados co ACE á hora de avaliar a calidade dos distintos títulos.

- Fomentar a participación do estudantado nos procesos de garantía de calidade interna, publicando os resultados para que este teña conciencia do potencial e impacto real da súa participación e fomentar a mesma.
- Consideramos que a satisfacción do estudantado sobre a docencia recibida e da adaptación desta ás súas necesidades debe cobrar unha verdadeira importancia nos procesos de garantía da calidade.
- É necesario que as axencias de avaliación e acreditación endurezan e concreten a implantación dos criterios e directrices para a garantía de Calidade nas universidades en relación ao ACE, dando un maior peso ás entrevistas co estudantado e á valoración das metodoloxías empregadas nas diferentes materias.

3. Conclusións

No SUE, consideramos fundamental e prioritario desterrar das universidades todos os falsos mitos levantados ao redor do ACE, para arrincar de raíz as malas prácticas que, por erro ou por descoñecemento, implantáronse en nome deste termo.

A pesar de que no concepto do ACE prima o rol do estudantado, isto non diminúe de ningunha maneira o papel do docente. A mellora do ensino debe atopar a súa base nas necesidades do estudantado. A retroalimentación nos procesos de garantía de calidade interna debe ser utilizada activamente no desenvolvemento de plans de estudo, tomando accións pertinentes aos resultados obtidos.

A participación e representación do estudantado como parte da comunidade universitaria é esencial para que o estudantado responsabilícese da súa aprendizaxe.

Por iso pedimos ás universidades, Administracións do Estado e ao noso profesorado que asuman o compromiso, e que se acheguen os recursos necesarios para que todas as transformacións que requiren medios materiais, humanos ou económicos, poidan ser levadas a cabo na práctica, xa que de pouco serve implementar sobre o papel, cunha

CREUP

Coordinadora de Representantes de
Estudiantes de Universidades Públicas

POSICIONAMENTO ACADÉMICO SOBRE A APRENDIZAXE CENTRADA NO ESTUDANTE

terminoloxía pomposa, un novo método de docencia e avaliación se non se achega un financiamento adecuado para poder levalo a cabo.